

Asia: VN/20785/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024-2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry

- Socialrättsliga sällskapet i Finland rf

PL 145, 00251 Helsinki 25

(<https://www.sosiaalioikeus.fi>)

Helsingissä 24.09.2023

LAUSUNTO LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI EDUSKUNNALLE INDEKSIEN JÄÄDYTTÄMISTÄ KOSKEVASTA LAKIESITYKSESTÄ

Esityksessä ehdotetaan, että eräitä etuuksia ja rahamääriä, jotka on sidottu kansaneläkeindeksiin tai elinkustannusindeksiin, ei tarkistettaisi siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa säädetään tai elinkustannusindeksin muutosta vastaavasti vuosina 2024-2027. Lait olisivat voimassa vuoteen 2027 saakka, mutta kuitenkin siten, että mikäli kansaneläkeindeksin pisteluku on jonain lakien voimassaolovuotena vähintään 2009, lakia sovellettaisiin vain sen vuoden loppuun. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että etuuksien ja rahamäärien tarkistusten tekemättä jättämisen vaikutus etuuksien ja rahamäärien reaaliseseen tasoon olisi enintään 10,2 %. Ehdotettua etuuksien ja rahamäärien tekemättä jätettävää indeksitarkistusta ei olisi tarkoitus korvata myöhemmin tehtävillä indeksikorotuksilla.

Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry lausuu esityksestä seuraavaa:

1. Perusturva on liian alhainen jo ennen leikkauksiakin, jäädytys lisää ongelmia

Yllä mainitut etuudet ovat perustuslain 19§2 momentin mukaisia etuuksia. Perustuslain Perusturvauudistuksessa vuonna 1993 tavoitteena oli, että syyperusteisten etuuksien tason tulee olla tasoltaan huomattavasti korkeammalla tasolla kuin viimesijainen etuus, toimeentulotuki. Perustuslain 19 § 2:n mukaan lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.

Perustoimeentulo edellyttää tasoa, joka takaa etuuden saajalle kohtuullisen toimeentulon ja mahdollisuuden osallistua yhteiskunnassa. Valitettavasti perustuslaki ei ole toteutunut, koska kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelimet ovat useaan kertaan joutuneet huomauttamaan Suomea liian alhaisesta sosiaaliturvasta. Tilanne korjautuu vain siten, että perustuslain 19 §:n 2 momentin etuudet korotetaan kansainvälisten velvoitteiden edellyttämälle tasolle. Perusturvauudistusta koskevan hallituksen esityksen perusteluissa korostettiin syyperusteisten etuuksien riittävää tasoa, mikä valitettavasti on matkan varrella unohtunut.

Seuramme toteaa, että hallitusohjelman mukaiset indeksikorotusten jäädytykset ja muut sosiaaliturvaan tehtävät leikkaukset vievät kehitystä aivan toiseen suuntaan. Esitys ei noudata perusturvuudistuksessa sovittuja tavoitteita perustoimeentulon turvaamisesta syyperusteisissa (sairaus, isyys, äitiys, vanhemmuus, työttömyys) tilanteissa. Neljän vuoden indeksijäädytys merkitsee etuuksien tason jäämistä vuosittain arvoltaan vähäiseksi inflaation laukatessa. Kymmenen prosentin katto on hyvin korkea, kun perusturvaetuudet ovat jo ennen leikkauksia olleet liian alhaisia.

Seuramme ehdottaa, että hallitus luopuu ehdotuksestaan. Ehdotus ei vastaa perusturvuudistuksen tavoitteita ja vaikutuksiltaan jättää perusturvaetuuksia tarvitsevat kansalaiset taloudelliseen ahdinkoon. Hallituksen esityksen perusteluissa mainitaan perustuvaetuuksien arviointiraportti, jonka tulosten vastainen esitys on. Viimeisin arviointiraportti (2019-2023) käyttää mittatikkuna viitebudjetteja, jotka pyrkivät kuvaamaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää kulutustasoa. Raportin keskeinen tulos on, että työttömän, sairaan ja vanhempainvapaan perusturva ei riitä kattamaan viitebudjettien menoja.

Raportin tuloksista välittämättä hallitus nyt käsiteltävänä olevassa lakiluonnoksessa esittää perustoimeentulon jäädyttämistä, jonka seurauksena satojen tuhansien suomalaisten elämä tulee vaikeutumaan tulevina vuosina. Hallitusneuvotteluissa valtiovarainministeriö, jonka oli luullut olevan tietoinen perusturvan alhaisuudesta, esitti keskeiseksi säästökeinoksi indeksien jäädyttämistä ilmeisen tarkoituksenaan edelleen vaikeuttaa vähätuloisten suomalaisten elämää. Seuramme ihmettelee tämän keskeisen valtioelimen käytöstä.

2. Esitys rikkoo Suomen kansainvälisiä sitoumuksia, joita on vapauduttava ennen kuin esitys voidaan antaa.

2.1. Esitys rikkoo Suomen YK-velvoitteita

2.1.1. Esitys on vastoin ihmisoikeuksien julistusta

Yhdistyneet kansakunnat (YK) antoi Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistuksen vuonna 1948. Julistuksen 25 artikla, jonka myös Suomi on hyväksynyt liittyessään YK:n jäseneksi, on seuraava: ”Jokaisella on oikeus elintasoon, joka on riittävä turvaamaan hänen ja hänen perheensä terveyden ja hyvinvoinnin, ravinnon, vaatetuksen, asunnon, lääkintähuollon ja välttämättömän yhteiskunnallisen huollon osalta. Jokaisella on myös oikeus turvaan työttömyyden, sairauden, tapaturman, leskeyden tai vanhuuden sekä muun hänen tahdostaan riippumatta tapahtuneen toimeentulon menetyksen varalta”.

Tämän artiklan toteutuksessa Suomella on ollut puutteita perusturvan ollessa jo nyt liian alhainen. Hallitusohjelman mukaiset sosiaaliturvan leikkaukset tulevat edelleen lisäämään Suomen vaikeuksia. Suomi esiintyy kansainvälisillä areenoilla suurena ihmisoikeuksien puolustajana moittien muita maita ihmisoikeuksien rikkomista, mutta kotimaassa vähävaraisten ihmisoikeuksissa on ongelmia. Vähävaraisilta voidaan kohtalokkaasti heikentää perusturvaa heiltä mitään kysymättä pelkästään muutaman poliitikon päätöksenä. Esityksessä pohditaan hyvin monipuolisesti indeksien jäädytyksen vaikutusta valtiontalouteen, mutta ei lainkaan pohdita sitä, millaisia seurauksia jäädytyksellä on

etuuksia tarvitsevalle vähävaraiselle kansalaiselle. On pelättävissä, että tulevan neljän vuoden aikana etuuksia tarvitsevien rahat eivät riitä edes välttämättömienkään menojen kattamiseen. Tällaiset seuraukset eivät kuitenkaan kiinnosta lainsäätäjää, kun katse on suunnattu pelkästään valtiontalouden tasapainottamiseen.

Esityksessä olisi tullut arvioida leikkausten ja jäädytyksen seurauksia kansalaisten näkökulmasta tarkemmin. Olisi tärkeää tehdä laskelmia siitä, kuinka monta suomalaista lasta tulee kärsimään aliravitsemuksesta, kuinka moni suomalainen menettää mielenterveytensä, rahahuolien ahdistuksessa, kuinka moni tekee itsemurhan, kuinka moni lapsi joudutaan ottamaan huostaan perheen hajotessa taloudelliseen toivottomuuteen, kuinka paljon rikokset lisääntyvät yhteisuntarauhan rikkoutuessa. Kun ihmisiltä viedään kaikki toivo ja he joutuvat rahapuutteessaan ulosottokierteeseen, voi tapahtua mitä tahansa. Nämä muutokset tulisi ennakoida jo lain valmisteluvaiheessa ja kuvata hallituksen esityksen perusteluissa. Ottamalla esityksen kielteiset seuraukset paremmin huomioon voi lainsäätäjä arvioida ennakolta jäädytyksen ja muiden leikkausten tuoman todellisen nettosäästön. Näin laskettuna säästö voi osoittautua hyvinkin pieneksi tai jopa olemattomaksi. Kun sadoilta tuhansilta suomalaisilta viedään mahdollisuus selvittää välttämättömistä kuluistaan monien terveys horjuu ja terveys-kulut voivat nousta arvaamattomasti.

Seuramme kehottaa vakavasti luopumaan indeksien jäädytyksestä. Ihmisoikeuksien julistuksen vastaisena seurauksena voi olla yhteiskuntarauhan järkkäminen

2.1.2 Esitys on vastoin YK:n TSS-sopimusta

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus) on solmittu YK:ssa vuonna 1966. Sopimus on Suomessa hyväksytty asetuksella vuonna 1976 (YK:n jäsenenä Suomi on velvollinen noudattamaan ratifioimaansa sopimusta.

TSS-sopimuksen 9 artikla kuuluu seuraavasti: ”Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden sosiaaliturvaan sosiaalivakuutus mukaanluettuna.”

TSS-sopimuksen 11 artikla kuuluu seuraavasti: ”Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden saada itselleen ja perheelleen tyydyttävä elintaso, joka käsittää riittävän ravinnon, vaatetuksen ja sopivan asunnon, sekä oikeuden elinehtojen jatkuvaan parantamiseen. Sopimusvaltiot ryhtyvät tarpeellisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, että tämä oikeus toteutetaan, ja ne tunnustavat tässä yhteydessä vapaaehtoisuuteen perustuvan kansainvälisen yhteistoiminnan olennaisen merkityksen.”

TSS-sopimuksen noudattamista valvoo YK:n sosiaalisten oikeuksien komitea. Suomella on ollut vaikeuksia myös tämän sopimuksen toteuttamisessa, sillä komitea on antanut Suomelle useita huomautuksia perusturvan alhaisesta tasosta. Yhtenä syynä on ollut se, että Suomen sosiaaliturvan taso ei täytä sopimuksen 9 artiklan velvoitteita kohtuullisesta toimeentulosta.

Suomen viimeksi saamassa huomautuksessa, joka annettiin maaliskuussa 2021, komitea kommentoi Suomen seitsemättä määräaikaisraporttia sopimuksen noudattamisesta. Näissä kommentissaan komitea kehotti Suomea parantamaan sosiaaliturvan tasoa ja antoi myös ohjeita siitä, miten tulee menetellä, jos sosiaaliturvaa joudutaan leikkaamaan.

YK:n huomautukset eivät Suomessa ole saaneet riittävää huomiota ainakaan valtiovarainministeriössä, joka 1990-luvun lamasta lähtien esittänyt valtiontalouden tasapainottamista leikkauksilla sosiaaliturvaan. Komitea mainitsee huomautuksissaan erityisenä sopimusrikkomuksena Sipilän hallituksen toteuttamat etuuksien indeksijäädytykset vuosina 2015-

2019, jotka nekin tehtiin valtiovarainministeriön esityksestä. Pääministeri Orpon hallitusta muodostettaessa valtiovarainministeriö jälleen esitti samaa keinoa ja onnistui. YK:n sosiaalisten oikeuksien komitean kehotuksista ei näy nyt käsiteltävässä esityksessä mainintaa tai ainakaan siitä ei ole välitetty esitystä laadittaessa. Seuramme mielestä erityisen tärkeä kohta on komitean kommenttien kohta e) kohta, joka sopii tähän päivään. Taloutta tasapainotettaessa tulee ”säilyttää perusturva, joka mahdollistaa tuensaajalle riittävän elintason”. Jäädytysesityksen toteuttaminen yhdessä muiden leikkausten kanssa merkitsee sitä, että perusturva tulee alenemaan tulevina neljänä vuonna hintojen noustessa ja sosiaaliturvaa tarvitsevat suomalaiset jäävät yhä enemmän jälkeen muista. Sosiaaliturvaa tarvitsevilla ei ole riittävää elintasoa nytkään ja tilanne huononee, jos jäädytysesitys ja muut sosiaaliturvan leikkaukset hyväksytään.

Seuramme esittää myös YK:n TSS-sopimukseen perustuen, että indeksien jäädytysesitys jätetään antamatta eduskunnalle.

2.1.3. Esitys on vastoin YK:n lasten oikeuksien sopimusta

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja se tuli kansainvälisesti voimaan 2.9.1990. Sopimus on ollut Suomessa voimassa lainsäätövoimassa vuodesta 1991. Sosiaaliturvan kannalta ovat erityisen merkityksellisiä sopimuksen 3. ja 6. artikkelit. Edellinen koskee lapsen edun ensisijaisuutta ja jälkimmäinen lapsen oikeutta elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on uusimmissa päätelmissään Suomelle 2.6.2023 todennut, että:

Suomen tulee välttää sellaisia sosiaali-turvan leikkauksia, jotka lisäävät lapsi-köyhyyttä ja syrjäytymistä.

Sen sijaan komitea kehottaa Suomen valtiota vahvistamaan toimenpiteitä, jotka varmistavat jokaisen lapsen oikeuden riittävään elin-tasoon.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää vammaisiin, turva-paikkaa hakeviin ja ilman pysyvää oleskelu-lupaa oleviin lapsiin.

Nyt käsiteltävänä oleva esitys indeksien jäädyttämisestä yhdessä muiden sosiaaliturvan leikkausten kanssa tulee seuramme mielestä merkitsemään merkittävää lapsiköyhyyden ja syrjäytymisen lisääntymistä. Kuten esityksen perusteluista käy ilmi, lapsiköyhyys on jo nytkin huomattavan laajaa ja tulevana neljänä vuonna se tulee lisääntymään leikkausten seurauksena. Seuramme katsoo, että hallituksen tulee ottaa vakavasti lapsen oikeuksien komitean suositukset eikä esitä etuuksien jäädytystä riippumatta siitä, kuinka inflaatio etenee vuoteen 2027 saakka. Esitykseen sisältyvät pienet lapsilisän korotukset eivät alkuunkaan korvaa niitä vahinkoja, joita indeksien jäädytys ja muut leikkaukset tulevat aiheuttamaan lapsille.

Seuramme esittää, että myös YK:n lasten oikeuksien sopimusten vuoksi jäädytysesityksestä tulee luopua. Esitys rikkoo sopimusta ja jättää huomiotta sopimusta valvovan lasten oikeuksien komitean Suomelle antamat kehotukset.

2.2. Esitys rikkoo Suomen EU-velvoitteita

Suomella on sosiaaliturvaa koskevia velvoitteita myös EU:n jäsenenä. EU:ssa on hyväksytty Euroopan sosiaalisen pilarin toimintaohjelma, jonka perusteella jokaisen jäsenmaan tulee ryhtyä toimenpiteisiin köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi.

Syksyllä 2022 julkaistiin Suomessa sosiaali- ja terveysministeriön laatima toimintasuunnitelma sosiaalisen pilarin mukaisen köyhyyden ja syrjäytymisen vähentämiseksi Suomessa. Toimintasuunnitelman toteuttamalla Suomi saavuttaisi EU:n köyhyyden vähentämistavoitteen, joka Suomen osalta merkitse noin 100 000 henkilön nostamista ylös köyhyydestä vuoteen 2030 mennessä. Näistä kolmasosan on oltava lapsia.

Hallitusohjelman sisältämät sosiaaliturvan leikkaukset ja erityisesti nyt käsiteltävänä oleva indeksien jäädytys vuoteen 2027 tekevät mahdottomaksi EU-tavoitteen saavuttamisen. Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan lakonisesti EU-velvoitteista köyhyyden vähentämisestä, mutta asiaa ei mitenkään yhdistetä jäädytysesitykseen ja muihin hallitusohjelman mukaisiin sosiaaliturvan leikkauksiin. Olisi ollut reilua todeta, että jäädytys ja leikkaukset tulevat johtamaan köyhyyden lisääntymiseen vuoteen 2030 mennessä ja tämän myötä EU-tavoitteen toteuttaminen on Suomessa mahdotonta. Tällöin asia ei olisi jäänyt epämääräisen toteavaksi kuin hallituksen esityksessä. Indeksien jäädytyksen ja EU-velvoitteiden kesken on olemassa selvä ristiriita, joka tulee myöntää. Rehellisyys edellyttää myös sitä, että jos jäädytys ja leikkaukset toteutetaan, Suomi ilmoittaa EU:n komissiolle ettei ole mukana sosiaalisen pilarin toimeenpanossa.

2.3. Esitys rikkoo Suomen velvoitteita Euroopan neuvoston jäsenenä ja on voimassa olevan lain vastainen.

2.3.1. Euroopan sosiaalinen perukirja on osa Suomen oikeusjärjestelmää

Suomi on liittynyt Euroopan neuvoston uudistettuun sosiaaliseen peruskirjaan eduskunnan säätämällä lailla sekä lakia täydentävällä presidentin asetuksella. Liittymistä koskevan lain keskeinen sisältö kuuluu seuraavasti:

”Tämän lain mukaan Strasbourgissa 3 päivänä toukokuuta 1996 tehdyn uudistetun Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut”.

Liittymisen yhteydessä tasavallan presidentti ilmoitti Euroopan neuvostolle Suomen noudattavan peruskirjan sosiaaliturvaa ja sosiaaliavustuksia koskevia artikloja. Hyväksymiskirjan tallettamisen yhteydessä Suomi antoi seuraavan ilmoituksen:

”Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan III osan A artiklan mukaan Suomi sitoutuu noudattamaan uudistetun peruskirjan seuraavia määräyksiä: 1 ja 2 artikla, 3 artiklan 1 ja 4 kohta, 4 artiklan 2, 3 ja 5 kohta, 5 ja 6 artikla, 7 artiklan 1—5, 7, 8 ja 10 kohta, 8 artiklan 2 ja 4 kohta, 9—18 artikla, 19 artiklan 1—9 ja 11—12 kohta sekä 20—31 artikla”.

Asetuksen mukaan Uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan muut kuin lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat asetuksena voimassa. Asetus tuli voimaan 1 päivänä elokuuta 2002.

Ristiriita peruskirjan ja indeksien jäädytyksen sekä muiden suunniteltujen leikkausten kanssa on nähtävissä Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean Suomelle antamista huomautuksista. Euroopan sosiaalinen peruskirja antaa järjestöille mahdollisuuden kannella peruskirjan rikkomuksista. Järjestömme Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry on käyttänyt tätä mahdollisuutta ja tehnyt kolme kantelua (Complaint 88/2012, 108/2014 ja 172/2018) Euroopan

neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitealle siitä, että Suomen perusturvan taso ei vastaa sosiaalisen peruskirjan artikloissa 12 ja 13 asettamia minimivelvoitteita. Sosiaalisten oikeuksien komitea on vastannut jokaiseen kanteluunne myöntävästi ja todennut Suomen rikkovan sosiaalisen peruskirjan artikloita 12 ja 13, koska sosiaalivakuutusetuksien -ja avustusten minimitaso ei vastaa peruskirjan Suomelle asettamia velvoitteita (Merits 88/2012, 108/2014 ja 172/2014). Suomi ei ole välittänyt näistä päätöksistä eikä muutoksia sosiaaliturvan tasossa ole tapahtunut. Tässä jäädytystä koskevassa hallituksen esitysluonnoksessa todetaan se Suomen moneen kertaan esittämä selitys, jonka mukaan:

”Suomi on arvioinut vähimmäisturvan riittävyttä toisin, koska Suomen sosiaaliturvajärjestelmä on kattava palvelujen ja sosiaalietuuksien kokonaisuus. Suomessa sosiaalietuudet, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja erilaiset terveydenhuollon maksukatot muodostavat kokonaisuuden, joten yksittäisten elementtien sijasta sitä olisi tarkasteltava laajemmin, ottaen huomioon etuudensaajajhenkilön tai -perheen kokonaistilanteen. Suomessa toimeentulo voi koostua esimerkiksi työmarkkinatuesta, asumistuesta ja toimeentulotuesta. Lisäksi muun muassa julkisilla terveyspalveluilla ja reseptilääkkeillä ovat omat maksukattonsa, jotka rajaavat asiakkaan terveydenhuoltokustannukset kohtuulliselle tasolle.”

Tätä selitystä seurallenne on tarjottu, kun olemme pyrkineet lähestymään viranomaisia komitean päätöksen toteuttamiseksi. Suomi ei yksinkertaisesti hyväksy komitean arvovaltaa, vaikka on eduskunnan säätämällä lailla hyväksynyt peruskirjan ja ilmoittanut Euroopan neuvostolle tulevansa noudattamaan peruskirjan määräyksiä.

2.3.2. Euroopan neuvoston sosiaalisten viimeinen päätös on erityisen merkityksellinen leikkausten näkökulmasta. Eduskunnalle ei voida antaa jäädytysesitystä ennen kuin Suomi on vapautunut voimassa olevista kansainvälisistä velvoitteistaan.

Viimeisimmässä päätöksessään seuramme kanteluun (Merits 172/2018) (julkinen 15.2.2023) Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea arvioi kehitystä Suomessa hieman aiempaa laajemmin. Komitea totesi Suomen perusturvan tason olleen jo pitkään liian alhainen ja se tulee korottaa Euroopan sosiaalisen peruskirjan artiklojen 12 ja 13 edellyttämälle tasolle.

Seuramme toteaa, että pääministeri Orpon hallitusohjelmasta neuvoteltaessa olisi voitu korjata tämä Euroopan neuvoston toteama Suomen pitkäaikainen ongelma, joka aiheuttaa satojen tuhansien kansalaisten syrjäytymisen normaalista yhteiskunnan toiminnoista. Näin ei kuitenkaan valitettavasti hallitusneuvotteluissa tapahtunut, minkä yhtenä osoituksena on nyt käsiteltävänä oleva indeksien jäädytysesitys. Mitään tason korotusta ei aiota tehdä, vaan vähätuloiset suomalaiset syrjäytymiskehitys tulee jatkumaan. Samoin Euroopan neuvoston Uudistetun sosiaalisen peruskirjan rikkominen tulee jatkumaan Euroopan neuvostosta tulleista moitteista huolimatta.

Seuramme katsoo, että eduskunnalle ei voida antaa lakia, joka on ristiriidassa Suomen voimassa olevan lain kanssa. Ennen kuin jäädytysesitys ja muut sosiaaliturvan leikkaukset annetaan eduskunnalle, on Suomen vapauduttava niistä kansainvälisistä velvoitteistaan, jotka ovat ristiriidassa sosiaaliturvan indeksijäädytyksen kanssa, eli irtisanouduttava peruskirjasta. Uudistettu sosiaalinen peruskirja on osa voimassa olevaa oikeutta Suomessa ja suunnitellut leikkaukset ovat ristiriidassa peruskirjan Suomelle asettamien velvoitteiden kanssa. Ristiriita on poistettava ennen kuin jäädytys voidaan toteuttaa:

2.3.3. Euroopan sosiaalinen peruskirja G-Artikla asettaa rajoituksia sosiaaliturvan leikkauksille

Edellä sanottu on seuramme kanta. Hallitusohjelman mukaisia sosiaaliturvan leikkauksia ja indeksien jäädytystä arvioitaessa on myös otettava huomioon myös se, että sosiaalisen peruskirjan G-Artikla sisältää merkittäviä rajoituksia sosiaaliturvan leikkauksille. Peruskirjan G -artikla sallii kyllä leikkaukset silloin kun artiklan ehdot täyttyvät, mutta artiklassa leikkauksille asetetaan tiukat ehdot, joiden on täyttyttävä.

Valtionvelka, vaikka suurikin, ei ole vielä riittävä peruste tehdä suuria sosiaaliturvan leikkauksia, joita pääministeri Orpon hallituksen ohjelma sisältää, koska G-artiklan ehdot eivät täyty. Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitean oikeuskäytännöstä viittaamme Kreikkaa koskevaan tapaukseen Merits 80/2012. Siinä Kreikan eläkejärjestelmän huomattavat muutokset katsottiin peruskirjan rikkomukseksi, vaikka Kreikassa oli tuolloin syvä velkakriisi.

Suomessa ei ole vielä Kreikan kaltaista kriisiä. Suomen valtion velkataakka on EU-maiden keskiarvon alapuolella, kun taas Kreikassa valtionvelka ylitti moninkertaisesti bruttokansantuotteen. Silti sosiaalisten oikeuksien komitea katsoi, että eläkejärjestelmän merkittävä huonontaminen rikkoi peruskirjaa. Ei ole epäilystäkään, etteikö komitea tarkastellessaan pääministeri Orpon hallituksen leikkauslistaa päätyisi samaan lopputulokseen.

Hallituksen ohjelmasta ei käy selville, että G-artiklan ehtoja olisi pohdittu hallitusohjelmaa valmisteltaessa. Suoraviivaisten leikkausten esittäminen ja nyt lausunnoilla olevat luonnokset hallituksen esityksistä mukaan lukien tämä indeksien jäädytysesitys antaa aiheen ajatella, että G-artiklan merkityksen arviointi ei ollut agendalla hallitusneuvotteluissa.

Seuramme katsoo, että indeksien jäädytysesitys tulisi jättää esittämättä eduskunnalle myös siksi, että se ei täytä Euroopan neuvoston Uudistetun sosiaalisen peruskirjan sosiaaliturvan leikkaamiselle asetettuja ehtoja.

2.3.4 Suositus CM/RecChS(2023 Suomelle . Jos indeksien jäädytykset ja muut sosiaaliturvan leikkaukset toteutetaan, mitä Suomi vastaa Euroopan neuvostolle vuonna 2025?

Kuten edellä on todettu Suomen on vuodesta 2015 lähtien todettu rikkoneen Euroopan sosiaalista peruskirjaa eivätkä komitean moitteet ole herättäneet Suomessa edes keskustelua muutoksen tarpeesta. Pääministeri Orpon leikkauslista osoittaa, että vastakin Suomi on välittämättä Euroopan neuvostosta. Suomen välinpitämättömyys kansainvälisiä velvoitteitaan kohtaan on kyllä huomattu Euroopan neuvostossa ja Euroopan neuvoston korkein elin, ministerineuvosto, on kesäkuussa 2023 antanut otsikossa mainitun suosituksen, jonka mukaan Suomen tulee korjata todetut peruskirjan rikkomukset kesäkuuhun 2025 mennessä. Suomen tulee silloin raportoida Euroopan neuvostolle, että:

”sosiaaliturvajärjestelmämme pystyy erityyppisten raha- ja luontoisetuuksien yhdistelmällä takaamaan kohtuullisen elintason kaikille edunsaajille heidän yksilöllisistä olosuhteistaan (perheasema, asumistilanne jne.) riippumatta.

Euroopan neuvoston ministerikomitean päätös annettiin hallitusohjelman neuvottelujen loppuvaiheessa, mutta päätös oli kuitenkin hallitusneuvottelijoiden tiedossa. Päätöksen olisi Suomen kansainvälisoikeudellisten velvoitteiden perusteella tullut näkyä hallitusohjelmassa konkreettisina toimina ministerineuvoston päätöksen toteuttamiseksi. Hallitusohjelmasta tällaista kirjausta ei kuitenkaan löydy, vaikka Suomen valtio on vastatessaan viimeiseen seuramme tekemään kanteluun (172/2018) ilmoittanut Euroopan neuvostolle, että

”Suomi on sitoutunut tarkistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan täytäntöönpanoon ja arvostaa suuresti ECSR:n asiantuntevaa ohjausta.” Euroopan neuvoston ministerikomitealle on raportoitava viimeistään kesäkuussa 2025, eli pääministeri Orpon hallituskauden puoliväliin mennessä, siitä että Suomi toteuttaa peruskirjaa. Orpon hallituksen ohjelmassa tästä asiasta ei ole mainintaa, mutta siinä luvataan uudistaa sosiaaliturvaa yleistuen mallilla (4.3.). Korotuksia perusturvaetuuksien tasoon ei kuitenkaan luvata ja nyt esitetty indeksien jäädytys vie kehitystä aivan toiseen suuntaan.

Kaiken aiemmin sanotun uudistaen seuramme esittää, että hallitus keskittyy leikkausten indeksijäädytysten sijaan Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksen toteuttamiseen. Suomen tulee kunnioittaa velvoitteitaan Euroopan neuvoston jäsenenä. Toinen vaihtoehto, jonka olemme jo edellä tuoneet esiin, on Suomen irtisanoutuminen uudistetusta sosiaalisesta peruskirjasta. Kahdella tuolilla ei voida istua.

3. Muuta kommentoitavaa

Seuramme katsoo, että nyt käsiteltävän hallituksen esityksen vaikutusarviot antavat väärän kuvan siitä, miten paljon leikkaukset vaikuttavat. Näin siksi, koska vaikutusarvioissa ei ole otettu huomioon samaan aikaan eduskunnalle tulevia sosiaaliturvan leikkausesityksiä, jotka kaikki kohdistuvat vähätuloisten suomalaisten toimeentuloon, Tämän jäädytysesityksen laskelmissa on otettu huomioon mm. vaikutukset lapsikorotuksiin, vaikka muissa eduskunnalle tulevissa esityksissä lapsikorotukset esitetään poistettavaksi. Samoin tässä luonnoksessa jäädytyksen asumistukeen tulevat vaikutukset on laskettu nykytason pohjalta, vaikka hallitus aikoo esittää huomattavan suuria leikkauksia juuri tähän etuuteen. Laskelmat tulisi tehdä kaikkien leikkausesitysten pohjalta, jotta indeksien jäädytys todellinen vaikutus vähävaraisten suomalaisten elämään tulisi esiin.

Seuramme mielestä myös hallituksen esityksen kohta ”Muut toteuttamisvaihtoehdot” on ongelmallinen. Siinä hyvin lakonisesti todetaan, että rahamäärien tarkistusten jäädyttäminen vaalikaudeksi perustuu hallitusohjelmaan, joten niiden osalta esitystä valmisteltaessa ei ole tehty vaihtoehtoisten toteuttamistapojen arviointia.

Huomautamme, että hallitusneuvotteluissa olisi ollut muitakin vaihtoehtoja toteuttaa säästöjä kuin panna kaikkein vähätuloisimmat suomalaiset valtiontalouden tasapainotta parantamaan. Suomi antaa elinkeinoelämälle noin 15 miljardia euroa vuosittain yritystukena. Tämä summa säilyi täysin koskemattomana hallitusneuvotteluissa ja kehittämis- ja innovaatorahojen muodossa miljardeja on tulossa lisää. Suomella on varaa antaa yrityksille valtavia tukia, mutta ei ole varaa ylläpitää sosiaaliturva edes sellaisella tasolla, joka antaisi kaikille suomalaisille mahdollisuuden kohtuulliseen elämään.

Seuramme käsityksen mukaan hallitusneuvotteluissa olisi tullut ottaa huomioon perustuslain 6 §:n periaate kansalaisten tasa-arvoisuudesta. Säästöjen tulisi koskea kaikkia kansalaisryhmiä eikä vain kaikkein heikoimmassa asemassa olevia. Poliitiikan teossakin on noudatettava kohtuullisuutta ja suhteellisuusperiaatetta.

Kunnioittavasti

Suomen sosiaaioikeudellinen seura ry

- Socialrättsliga sällskapet i Finland rf

Hallitus

Yrjö Mattila Eila Sundman Marjatta Kaurala Tuula Sillanpää

Puheenjohtaja varapuheenjohtaja II varapuheenjohtaja sihteeri

Miia And

rahastonhoitaja

Seuramme yhteyshenkilöt näissä asioissa ovat lausunnon laatineet seuran puheenjohtaja Yrjö Mattila, sähköposti yrjo.mattila@helsinki.fi ja varapuheenjohtaja Eila Sundman, sähköposti eila.sundman@gmail.com

Mattila Yrjö
Suomen sosiaalioikeudellinen seura ry